

צילום: מיכל סוקולובסקי-זקוב

תשובה או הד, בעברית

רפי וייכרט

מאחוריך שנים רבות של תרגום משוררים מן השירה האנגלוסכסית. בין השאר, וויליאם באטלר ייטס, ג'ון קיטס, אלפרד טניסון, אמילי דיקינסון ודילן תומס. אך דומה שאמילי דיקינסון היא מפעל חיך. האם תוכלי לספר מה הביא אותך לראשונה לתרגם וכיצד מצאת את חיך מוקדשים למלאכה זו? הביאה אותי לראשונה לתרגום המשוררת האמריקנית אמילי דיקינסון. הכרתי אותה בשביעית, או בשמינית, כשחברה, שהאנגלית שלה היתה משובחת משלי, הביאה לי קובץ משיריה במתנה. נתפסתי לשירתה, כפי שלא נתפסתי למשורר אחר לפני, למרות ששירה היתה אחד ממרכזי חיי, ואת ביאליק, אלתרמן, אברהם בן-יצחק, פוגל, לנסקי, לאה גולדברג, אברהם חלפי ודליה רביקוביץ, אם להזכיר כמה מן היקרים לי ביותר, אהבתי אהבה עזה. אבל אמילי דיקינסון, למרות ידיעת האנגלית הלא מושלמת שלי, נתפסה בעמקי נפשי, במוסיקה שלה ובמה שאמרה - לא אחת היה עלי להיעזר במילון כדי לרדת למלוא מובן הדברים - כאילו דיברה מתוכי. הצירוף של תעוזה, עוצמה, מקוריות ההבעה והמוסיקליות העמוקה, המאפיינות את שיריה, כבש אותי כליל.

לאחר שנים, ב-1965, כתום לימודי אנגלית, מקרא וספרות עברית באוניברסיטה העברית בירושלים ושהות באנגליה, הוצאתי לאור את קובץ שיריה הראשון בעברית, בהוצאת 'עקד'. שמו היה כשם אחד משירי הספר: 'עש' עץ. לא רבים הכירו אז את אמילי דיקינסון, ולא פעם נשאלתי מיהי. בשנת 2000 הוצאתי קובץ שני, נרחב יותר משיריה, ובו כלולים גם שירי הקובץ הראשון, מתורגמים מחדש, בשם חיי ניצבו דוכה טעון - אף שם זה לקוח מאחד משיריה. אז היתה אמילי דיקינסון לא רק ידועה ומוכרת, אלא לא פעם נתקלתי בצירוף 'אמילי שלי', כשמישהו כתב, או דיבר עליה. לדעתי, הדבר מעיד על ייחוד שאין רבים כמוהו.

עתה אני מסיימת להכין את זה מכתבי אל העולם ושורה מתוך אחד משיריה הנודעים ביותר של אמילי דיקינסון. הספר הוא מבחר ממכתביה, לרבות השירים הכלולים בהם, וכן קורותיה כפי שהם מובאות בספרו של תומס ה' ג'ונסון - חוקר הספרות שהחזיר את כתביה של המשוררת לדפוס המקורי. במשך שנים רבות חששו מוציאה לאור כי תעוזה ומקוריותה ירתיעו את קהל הקוראים ו'יפנו' את כתביה ואף את דיוקנה. גם את שיריה, לרבות שירי הקובץ הראשון, תרגמתי מתוך ספריו של ג'ונסון.

אשר לעצם העיסוק בתרגום - אני פשוט אוהבת אותו, בעיקר תרגום שירה, אולם גם תרגום פרוזה. תרגום הוא בעיני יצירה, שבה משמיע כל מתרגם את קולו שלו, אולם רק בתנאי שהוא רואה עצמו כמעביר דבר, ככל האפשר במלואו, של המשורר שאת יצירתו הוא מתרגם. כשאני קוראת, או שומעת שיר המדבר אלי, אני עוצמת את עיני

ומאזינה להתנגנותו בתוכי, כמין תשובה או הד, בעברית. זה תהליך ממושך, העובר שינויים לאין ספור, אולם הוא מסב לי הנאה עמוקה.

תרגומייך מתאפיינים בשמירה על איכויותיו הפרוזאיות של השיר. חשובים לך המשקל, החרוז, הצליל. מה מקומה של המוסיקה בחיך, וכיצד יחסך אליה, כמי שמאחוריה שנים של זמרה קלאסית, קבע את גישתך למוסיקה של השירים.

- אין ספק שלעיסוקי כומרת של מוסיקה קונצרטנטית, בארוקית ובמיוחד ה'ליד', השיר האמנותי - יש השפעה רבה על גישתי לתרגום. היות שהמוסיקה היא אחד הגורמים המרכזיים בחיי, חשוב לי ביותר כשאני מתרגמת, שהנאמנות למוסיקה המקורית של היצירה המתורגמת תהיה מקסימלית. זאת מבלי לוותר, כמובן, על מובנו של השיר, משמעותו, האסוציאציות הקשורות בו, ומבחינתי - גם על חריזות, אם כי היא, לדעתי, עקב אכילס של התרגום: אין ספק שלעתים יש בה יסוד כפייתי-מלאכותי. אולם לערכה של מוסיקה שבשיר לא נמצא, בינתיים, תחליף. למרות שבעת התרגום אין ברירה, לעתים, אלא לוותר על משהו מן המקור, אני משתדלת מאוד שהוויתור יהיה מינימלי. אני רואה את הנאמנות למקור כחובתו הראשונית של המתרגם.

במשך שנים נהגת לכתוב ולפרסם ביקורות במוספי הספרות של העיתונות היומית. האם תוכלי להאיר מקום זה ביצירתך ובאילו נסיבות הפסקת לעסוק בפעילות הביקורתית?

- עסקתי בביקורת כעשר שנים. 'עיתון הבית' שלי היה 'משא', המוסף הספרותי של 'למרחב', שעורכו היה אהרן מגד, אבל כתבתי בכל העיתונים והירחונים, וכן הופעתי ברדיו (זה היה בטרם ימי הטלוויזיה). לא כתבתי כשסברתי שהספר חסר ערך, אולם גם כשחשבתי שהיצירה טובה, היו לי, לעתים, הסתייגויות. כפיתי על עצמי מגבלות, שלא הקלו על חופש הכתיבה, כדי לא לפגוע במי שכתבתי עליו. אולם, למרות השתדלותי, נפגעו אנשים. נוכחתי שאני, בעצם, במין 'מיטת סדום', והנאתי מכתביה זו הלכה ופחתה. פרסמתי אז גם מסות ושירים, ומאלה שאבתי הנאה. אולם, לאחר התלבטות, החזרתי, באחד הימים, ספר לעורך - אינני זוכרת של איזה עיתון, ואמרתי לו שכתבת ביקורת

וולט ויטמן

מאנגלית: משה דור

האתה האדם החדש הנמשך אלי?

האתה האדם החדש הנמשך אלי?
קדם כל, השמר לה, ברי שאני רחוק מאד ממה שאתה סבור;
הסבור אתה שתמצא בי את האידיל שלך?
החושב אתה שכל כך קל לעשותני אוהבך?
החושב אתה שידידותי תהיה מקור של קורת־רוח צרופה?
החושב אתה שאני אמין ונאמן?
האינך מרחיק ראות מעבר לכסות־העינים הזאת, גנוני המהקצעים והסבלנים?
הסבור אתה שהנך מתקדם על קרקע של ממש לקראת גבור אמת?
האם לא נתת את דעתך הו חולם שכל זה אינו אלא מאיה, אשליה?

1860

זמן רב, רב מדי אמריקה

זמן רב, רב מדי אמריקה,
מתנהלת בדרכים שכלן שוות ושלוות למדת רק משמחות ומשגשוג,
אך עכשו, הנה עכשו, ללמד ממשברי ענות, מתקדמת, מתמודדת עם האים שבגורלות ולא נרתעת,
ועכשו להעלות על הדעת ולהראות לעולם מה טיבם באמת של ילדיך בהמוניהם,
(פי מי זולתך כבר העלה על דעתו מה טיבם באמת של ילדיך בהמוניהם?)

1865

ב־31 במאי מלאו 190 שנה להולדתו של וולט ויטמן, גדול משוררי ארה"ב, הקול האמריקאי
הברור הראשון, המחבר הענק, שהשראתו שפוכה עד עצם היום הזה על היצירה הפיוטית של
מולדתו. יפה אמר עליו משורר גדול אחד, פבלו נרודה הצ'יליאני, ב־1972: "אנחנו ממשיכים
לחיות בעידן הוויטמני, רואים כיצד אנשים חדשים וחברות חדשות עולות וצומחות, על אף
חבלי הלידה שלהן. וולט ויטמן היה המבטא הראשי של אישיות גיאוגרפית אמיתית: האדם
הראשון בהיסטוריה שדיבר בקול קונטיננטלי אמיתי, שנשא שם אמריקאי אמיתי".
ויטמן הלך לעולמו ב־26 במארס 1892, בשנתו השבעים ושלוש.

חדלה להביא לי סיפוק. העורך לא הבין אותי
לגמרי, אבל לא חזרתי בי.
את ובעלך, אמנון זקוב - אדם רב־חומי
שקרוב למתמטיקה לא פחות משהוא איש
ספרות והגות - עובדים כצוות מקצועי
מיומן. כיצד מתנהלת עבודה זו של
התייעצות ספרותית בדלת אמותיכם?
- אמנון הוא קוראי ועורכי הראשון. כשאני
נתקלת בבעיה - הן בהבנת הנקרא הן בצורך
בפתרון אמנותי שלא עולה ביד - אני פונה
אליו. בדרך כלל, הוא מגיע לפתרון שעונה
על בקשתי. כשאני מסיימת תרגום ספר, אני
נותנת אותו ראשית דבר לאמנון, והוא, בזמנו
שלו, עובר עליו, ומעיר את הערותיו. במרבית
המקרים, אני מקבלת אותן. העובדה שאדם
המבין שירה וכתובה מהי קרא את התרגום והוא
נראה לו, מעניקה לי תחושת ביטחון. אני
חושבת שהתמזל מזלי שאמנון אינו מגביל עצמו
למתמטיקה....

עכשיו, משראה אור מבחר שיריו של
אלפרד טניסון, ספר שעליו עבדת בשנים
האחרונות, מהן תוכניותייך הבאות?
- כפי שהזכרתי, אני מסיימת עתה את הכנת
זה מכתבי אל העולם - מבחר ממכתביה,
לרבות השירים שבהם, וקורות חייה של אמילי
דיקינסון. כמו כן, אני קרובה להשלים מבחר
שירים מאת ג'ון קיטס. הייתי שמחה מאוד
לאפשרות לתרגם מבחר נוסף משירי אמילי
דיקינסון.

אמילי דיקינסון מאנגלית: אליעזרה איג־זקוב

שיר 435

רב שגעון - הגיון־שמי־עד
לעין בו תבחין -
רב הגיון - שגעון מחלט -
הרב כך מאמין.
כבכל, שוֹרֵר הַכָּל
הסֵכֶם - הַנָּה בְּשִׁפּוּיִים -
עֲרֵעֵר - הַנָּה מִסֵּבֶן -
וְתוֹשֵׁם בְּכִבְלִים

מתוך: זה מכתבי אל העולם